

Arhe XV, 29/2018

UDK 179

128

130.32

130.121

Originalni naučni rad

Original Scientific Article

LUKA JANEŠ¹

Centar za integrativnu bioetiku, Sveučilište u Zagrebu, Hrvatska

SEMANTIČKI VAKUUM POJMOVLJA: DUH, DUŠA, PSIHA, UM

Sažetak: U doba semantičkog vakuuma, pri kojemu na znanstvenoj i općoj društvenoj sceni pojmovlje biva falsificirano na pregršt razina govorenja i raspravljanja, a kao paradigma iskrsava proizvoljno nasilje nad semantikom izrečenog, nameće se zahtjev za čistkom prouzročene „terminološke kaše“. U ovom radu fokus je na kvartetu pojmova – duh, duša, psiha, um – za koje tvrdim da predstavljaju nosivo stupovlje znanstvenih, filozofijskih i teoloških refleksija, ali i uzrok konfuzije i nepreciznosti, te kojima se, unatoč supstancijalnoj temeljnosti koju semantički nose, manipulira na n-razina. Naglasak će biti na fenomenu psihe za koji tvrdim da nosi tangentnu karakteristiku navedenog pojmovnog kvarteta, odnosno kroz koji se najadekvatnije daje raskinkati veo proizvoljnosti i relativnosti semantičkog komunikativnog odnošenja, te koji po zajednicu bivstvujućih nosi pregršt virulentnih posljedica na mnogim razinama, primjerice znanstvenoj, kulturnoj, političkoj i dr. Kroz spis će se polemizirati s reprezentativnim izborom iz tradicije misaonih usmjerenja, a naglasak je na filozofiji uma, psihijatriji, teologiji te integrativnoj bioetici kao metodološkom mostu, odnosno platformi za pragmatično pročišćenje nametnutog vakuuma.

Cljučne riječi: duh, duša, psiha, um, kognimaton, Svejednota, logosna disleksija, mereologija, integrativna bioetika

UVODNA NOTACIJA

U terminološkom vakuumu koji se manifestira kao posljedica znanstvoslovne semantičke relativnosti i kvazifilozofske nonšalantnosti kroz povijest, te popratne šlampavosti i „kukavičluka“ kakvi priječe bliženje plodnoj svjetlosti aletheie (*ἀλήθεια*),² oteško je isploviti, u-domene-istine-izroniti, bez oštrumno-intencionalnog pogleda k empirijskim (pragmatičnim) ispoljcima što

---

¹ E-mail adresa autora: ljanes@unizg.hr

² O Alethei kao fenomenu neskrivenosti najiscrpnije promišlja Heidegger, te ću se pod tim pojmom referirati na kontekst koji proizlazi iz njegova djela.

ih navedeni termini projiciraju, i što u pravilnom Logosnom³ odnošenju spram *Svejednote*⁴ ne bi trebali projicirati. Naslovni semantički vakuum dalo bi se sažeto okarakterizirati kao „terminološki vir“, odnosno „centrifugu“ koja isisava, ispuhuje semantiku pojedinačnog zadanog fenomena i odvodi ga u *abis* nesporeduma i semantičkog krivotvorenja, dok na komunikacijskoj sceni kao empirijski proizvod ostaju sebičnosni semantici⁵ nađeni pojedinačnim pragmatičnim interesima „pojedinaca“ i, utoliko, logosnim devijacijama i disleksijama.⁶

Usred znanstvenog i neznanstvenog komunikativnog općenja bivstvjućih nailazimo na pregršt navedenih slučajeva te bi se moglo kazati da je semantičko krivotvorenje pojmovlja i proizvoljno razmetanje „zaštitni znak“, odnosno paradigmataska oznaka epohe, a u ovom ću se spisu zadržati na četiri termina koji bude posebičan vulkan aporetike, a to su – duh, duša, psiha i um⁷ – koje smatram krucijalnim kvartetom filozofske terminologije kroz povijest. Jedna od teza rada je da navedeni terminološki vakuum dovodi do mi-

³ Logos promatram u antićkom „duhu“ kao univerzalni semantik kozmićke *Svejednote* i njezine organizmićke jedinstvenosti. Logos je jedan, vjećan i nepromjenjiv, kao što Heraklit zbori, on je supstanca koja omogućuje poništenje sofistike relativistićke prosudbe, odnosno mogućnost višestinitosti *Svejednote*.

⁴ Pod terminom *Svejednota* podrazumijevam sintezu cjelokupne fizićke i metafizićke, nadalje biotićke i abiotićke zajednice kozmosa. Na slićne refleksije nailazimo diljem historije filozofije, primjerice kod Heraklita, Parmenida, Plotina, Paracelzusa, Junga itd. Da navedena misao ne bi djelovala isuviše mistićno, apstraktno i opskurantski usmjerenom, sugeriram da „promišljajnu loptu“ spustimo na teren ćiste logije, te pri tom zamijetimo bićevnu objedinjenost kategorijom životne energije koja kola cjelokupnom vrtnjom kozmosa. Smatram da se nužno u obzir mora uzeti opću objedinjenost evolucijskom silom i sljubljenost gravitacijskim poljem nužnosti harmonije kretanja i pravedne mjere materije, a bitno je navesti i fizikalistićku teoriju polja kvantnog vakuuma. Dalo bi se pomisliti da pod *Svejednotom* mislim boga, međutim bog je odveć antropocentrićki kovana misaona figura, bog je ćesto pojmljen kao (transcendentno) biće, dok pojmom *Svejednota* opisujem objedinjujući svekoliki odnos fizićkog i umnog, a ujedno i psihu biosa što se prostire kozmosom, te istinu, i to ne kao minervistićki zapis postojećeg, već kao djelotvornu, dinamićku oživotvorivu silu. *Svejednotu* bi se dalo pogrešno interpretirati kao kakav totalitaristićki zov utapanja raznolikosti u jednu bezlićnu državoliku tvorevinu, no, posve suprotno, *Svejednota* oznaćava zajednicu fenomenoloških n-pluriaspekata objedinjenu u kategoriju organizmićke jedinstvenosti života ćiji je Logos komunikacijski zakon. S obzirom na „svejednotnost“ i semantićku sveobuhvatnost termina, koristim se velikim slovima.

⁵ Termin semantik pretpostavlja pojedinaćni atom zajednice cjelokupne semantike.

⁶ Logosna disleksija je sintagma skovana kako bi oznaćila površno, neprecizno i krnje razumijevanje općeg zakona komunikacije, interpretacijski defekt, a koje u neposrednosti zbivora kao kauzalnu ćinjenicu proizvodi „prićanje gluposti“, „blebetanje u prazno“, „lupetanje beda- stoća“. Na to je posebnu pozornost skretao i Rudi Supek.

⁷ Kroz rad ću demonstrirati distinkciju između uma kao *nousa* (Anaksagora) i uma kao *kognimatona*, dakle kao zbira kognitivnog instrumentarija pojedinog bivstvjućeg, a koje je pretpostavka za zahvaćanje domene *nousa*.

tologizacije Logosnog diskursa, odnosno do proizvoljne verigizacije semantika te popratnog čvoriranja mereologije⁸ komunikativnog iskaza. Stoga postavljam zahtjev za revalencijom, dakle za prevrednovanjem nepravilno usvajanih termina kako bi se nadišla konfuzija čija posljedica seže mnogo dalje od samog govorenja.

Pa tako, usred opće, svakodnevno-govorne domene nailazimo na tvrdnje kao što su: biti „sam kao duh“, osobe su „duhovite“, metodologije su „u duhu“, „duhovi“ su u osobama ili bestjelesno plove nakolo. Prostori su „s dušom“ ili „bez duše“, nailazimo na „duše od čovjeka“, i na neke koji „nemaju dušu“. Što se tiče psihe, ona je uobičajeno percipirana negativno u kontekstu „psihopata“, „psihaša“, „psihijatrije“, ali postoje i „psihički jaki“, „sve je to psiha“, a često se spominje i „psihosomatska“ karakteristika. Um je, pak, redovito nositelj kvalitete racionaliteta – osobe su ili „umne“ ili „bezumne“, „slaboumne“, „razumljene“, „bezumne“ ili pak „oštroumne“. Navedenih primjera nalazimo pregršt, no misaonu plovidbu usmjeravam ka kategoričkom iskonu navedenih termina, odnosno znanstvenom semantičkom iskonu kako bih preciznije utvrdio podrijetlo terminološke „kašizacije“ prisutne u svakodnevnom govoru.

Napominjem da ovaj spis jamačno neće posvema rasvijetliti tminu zbijenosti dotičnog vakuuma, ali može poslužiti kao početna točka za daljnji progres pronosjenja svjetlosti istine i iznalaženja solucije za napredak znanstvoslovnog i sociomorfološkog telosa.

U navedenom fundamentalnom kvartetu, psiha će biti u posebnom promišljajnom fokusu s obzirom na tangentnu ćud (dakle kolosječno-sintetičku), koju kroz vlastiti fenomen raskriva i projicira javom bivstvujuće kozmološke kretnje, a na što ću navoditi kroz članak.

⁸ Mereologija je matematička disciplina koja se bavi dijelovima i cjelinama, a u kontekstu odnošenja u zajednici *Svejednote* posebice je interesantna s obzirom na potenciju zahvaćanja konteksta, odnosno partikularnih konstelacija koje sačinjavaju cjelinu. U fenomenološkom kontekstu, Matjaž Potrč navodi: „Dosada smo tvrdili da je znanost o cjelinama i dijelovima, odnosno mereologija temeljna za rasprave o pojavama. Meros na grčkom znači dio. Mereologija je i temelj za nauk o pojavama ili fenomenologiju. Pojave su za nauk o pojavama cjeline, i to iz jednostavnog razloga što moraju biti u središtu zanimanja nauka o pojavama (na sličan način kao što su kemijski spojevi u središtu zanimanja kemije).“ Vidi: Potrč, M., *Pojave i psihologija*, Lara, Zagreb 2017., str. 42. U kontekstu mereologije *Svejednote* naglašavam da je svaki atom, dakle svaki dio zajednice cjeline bitan za njezin opstanak, te ukazujem na činjenicu da je cjelina odnošenja izračunljiva. Možda će semantiku *Svejednote* pojasniti slika zrcaljenja razina mikro – mezo – makro, prevedene kao pojedinac – društvo – *Svejednota*. Navedeno prstenasto „sveto“ biotičko trojstvo znanstveno metodološki na elegantan načinje polučljiv senzibilitetom integrativne bioetike, i to ponajprije poradi predmetne sinteze usmjerene na cjelokupni život koju teleološki apriorno nosi pri znanstvenom zrenju.

Osim relevantnosti po filozofiju, krucijalitet naslovnog terminološkog kvarteta proteže se i na psihijatrijsku terminološku metodologiju.⁹ Preciznije, tvrdim da bi psiha i um nužno trebali prožimati terminološku i metodološku narav psihijatrije, međutim njezina institucionalna doktrina ipak je svjetlosnim godinama udaljena od Logosa, a čega su rezultati, između ostalog, pohlepa farmaceutske industrije te medicinska oholost i samodopadnost koja ne dopušta zrakama filozofije da prodru u njezine metodološke kule¹⁰: „psihijatrijske“, „mentalne“, „umobolničke“ ili „duševne“ ustanove¹¹, kako se to kroz povijest u našim lokalitetima proizvodno uobičajava nazivati.

Također, termini *duh* i *duša* bivaju nezaobilazni u psihijatrijskoj terminološkoj konstelaciji, ali u kontekstu straha i srdžbe koju transcendentnom religioznom čudi pobuđuju u patnicima psihe i osobama s mentalnim nesigurnostima.

Vrijedno je spomenuti da su se problematikom i fenomenologijom psihe otpočeli baviti upravo filozofi, velebni grčki sinovi antičkog doba, dok je s vremenom navedeni interes preuzela psihološka i psihijatrijska doktrina koja više ne filozofira psihu već je empirijskim seciranjem bez filozofijskog kritičkog promišljanja uglavnom vulgarizira, provodeći logosnu disleksiju *par excellence*. Stoga uvodim imperativ za palingenezom promišljajne jurisdikcije predmeta psihe u ruke filozofije, no uz nužan dijalog s psihologijom i psihijatrijom, kao i ostalim relevantnim disciplinama kao što su, primjerice, kulturna antropologija, sociologija, neuroznanost, kognitivna znanost i razne kulturne, neznanstvene perspektive, a u svrhu uzajamnog progresa sviju navedenih disciplina pri njihovom dijaloškom općenju poradi nadilaženja partikularnih aporija na koje pojedina disciplina u vlastitom aranžmanu ne umije odgovoriti.

Traženi je sintetički, objedinjujući etos prisutan u sklopu metodološkog aparata integrativne bioetike kroz postulate interdisciplinarnosti, transdisci-

⁹ Pod pojmom psihijatrija ne mislim na institucionalnu psihijatrijsku medicinsku „ustavnost“, nego se krećem kategorijalnim korijenjskim značenjem samog termina psihijatrija (*ψυχῆ + ιατρεία*) koji semantički zaposjeda liječenje, odnosno tretiranje psihe. Pri tom tvrdim da bez kritički nabijene filozofske kritičnosti psihijatrija postaje ništavna, nepotpuna i posve logosno disleksična.

¹⁰ Kao prilog navedenom upućujem na spis *Prava istina o psihijatriji: kako spriječiti planetarnu epidemiju psihofarmaka?* zagrebačkog psihijatra Roberta Torrea, u kojemu ukazuje na metodološke aporije psihijatrije, s naglaskom na farmaceutsku industriju koja kontrolira i određuje „znanost psihijatrije“. Vidi u: Torre R., *Prava istina u psihijatriji: kako spriječiti planetarnu epidemiju psihofarmaka?*, Profil, Zagreb, 2014, str. 56.

¹¹ I pri ovdje iskazanom primjećujemo proizvodnost terminološkog vakuuma. Danas je, primjerice, naglasak na terminu „mentalnim“ ustanovama. S obzirom na kartični limit ovog spisa, izbjeci ćemo dubinsku semantičku analizu pojma mentalnosti, te se zadržati na naslovnom kvartetu.

plinarnosti i pluriperspektivnosti, o čemu će više riječi biti iskazano u nastavku članka. Nadalje, tvrdim da je primarna pragmatična funkcija filozofije, uz odgojnu, ona liječeća, dakle terapijska, dok se pri zamršenom fenomenu psihe manifestira svojevrsna dijalektika uma (*νοῦς*) i tijela (*σῶμα*), odnosno slom dualizma duhovnog i materijalnog principa koji nadilazi moment onog fizikalno-medicinskog i uzdiže ga na razinu spoznaje Svejednote, kao i liječenja pojedinih atoma koji je mereološki sačinjavaju, a o čemu će se iscrpnije kazivati pokoji karticu niže.

S obzirom da je psihijatrija etimološki sljubljena s liječenjem (*ιατρεία*) psihe (*ψυχή*), uvodim tezu da, s jedne strane filozofijske kritičke refleksije psihijatrija biva ništavna, nedorečena i neadekvatna, dok s druge strane filozofija koja za telos nema ispravljanje, zacjeljivanje i liječenje bolesnog postojećeg (na sviju razinama) zauzima podjednake teleološke kvalitete.

Također, smatram neodgodivim natuknuti da navedeni pojmovi sačinjavaju sušt filozofijske terminologije ponajprije u kontekstu kategorijalnog iznašanja istine na vidjelo te i ulaženja u domene promišljajnog, ali i bitkovnog zahvaćanja fenomena apsoluta, iliti apsolutnog duha¹², stoga ću se u narednom poglavlju ponajprije pozorno posvetiti odnosu uma i duha.

TERMINOLOŠKA APORIJA UMA I DUHA

Raspravu otpočinem fenomenom uma i razlažem pozivanjem na antičko zrenje o Nousu (*νοῦς*), koje, povijesno posmatrajući, najpreciznije i najuzvišnije misaono izranja Anaksagorinim izriječkom. Anaksagora je um uzimao kao početni princip, koji svemu daje vrtnju, a dotična mi se noetička slika pričinja plauzibilnom, čak i ključnom za orijentaciju s obzirom da semantiku umnosti uzdiže ponad pojedinačnog ljudskog uma (dakle kognimatona). Anaksagora razlikuje psihu i um, a ipak se objema služi kao jednom prirodnom, osim što izričito uzima um kao princip, što ga čini izuzetno interesantnim za ovu raspravu, dok o vezi uma i psihičkih bića zbori:

„Sve ostale stvari imaju udjela u svemu, ali um je nešto neograničeno i nezavisno, i nije pomiješan ni s jednom stvari, nego je sam, samostalan, za sebe. Jer kad ne bi bio sam za sebe, nego pomiješan s nečim drugim, imao bi udjela u svim stvarima ako ne bi bio pomiješan bilo s čim. U svakoj stvari sadržan je naime dio svake stvari, kako sam već prije rekao; i priječili bi ga primiješani dijelovi tako da ne bi mogao vladati ni nad jednom stvari onako kao kad je sam za sebe. On je, naime, najnježnija od svih stvari i najčistija, i posjeduje potpuno znanje o svemu i ima najveću

¹² Aludiram na Hegelovu ideju apsolutnog duha.

moć; i bića koja imaju dušu, i veća i manja, nad svima njima vlada um. I nad cjelokupnom vrtnjom um je preuzeo vlast, tako da je taj vrtnji dao početni udarac¹³.

Također, u prvoj knjizi spisa *O prirodi* Anaksagora tvrdi:

„I budući da su množinom jednaki dijelovi i velikoga i malenog, tako također mogu u svakoj stvari biti sadržane sve stvari. Također ne bilo što postojati odvojeno, nego sve stvari imaju udjela u svemu. A budući da ne može postojati nikakvo najmanje, ne bi se moglo ni odvojiti niti za sebe postojati, nego moraju, kao u početku, i sve stvari biti zajedno. U svim pak stvarima sadržane su mnoge stvari, a od onih koje nastaju odvajanjem jednaka je množina u većim i manjim stvarima.“¹⁴

Navedeni navod istaknuo sam s obzirom da upućuje na nerazdvojitost Svejednote, principa koji spominjem više puta kroz članak, a koji percipiram kao evoluciju, odnosno kao um kozmosa. Ukoliko je navedena slika možebitno odviše aspraktna, nudim misao da ukoliko kozmos misli sebe, tada mora postojati instanca hijerarhijski uzvišenija od pojedinačnih kognimatona, a dotični zaključak izmiče tradiciji filozofije uma, dominantne filozofske doktrine aktualnog doba obilježene antropološkom „umocentričnošću“, odnosno rigoroznom tjelesnošću umovnosti.

Od Anaksagore do danas, percepcija spram uma rasplinje se u pregršt proizvoljnih sekvenci iznjedrenih putem raznih filozofskih refleksija kroz koje se um transformira u partikularne kognimatone bivstvujućih. No, u gotovo svim interpretacijama pod pojmom uma zahvaća se ono intelektualno, kognitivno, epistemičko, intelektualno, ili pak kakvo idejno vrenje, koje često biva brkano s pojmom duha. Očigledno je da se cjelovitost uma refleksijama cjepa na mikro-atome o koje se pogrešno ušavljaju karakteristike apsoluta.

U misaonom skladu s Anaksagorom tvrdim da je um nadinstantan momentu psihe, s obzirom da nije rascjepljiv, bifurkiran u pojedinačne osobe, kako se uobičajeno pogrešno kazuje, dakle u pojedinačne kognimatone. Psiha je, s druge strane, rascjepljiva u pojedinačna bivstvujuća, bivajući sintezom uma i tijela, ali i empirijskim „aktualisom“ neograničene potencije uma. Dakle, po srijedi je cirkularna dijalektika pri kojoj pojedinačni kognimatoni omogućavaju razvoj uma i psihe, jednako kao što i um apriorno omogućava nastanak kognimatona i popratne psihizacije.

¹³ Ibid, Diels H., *Predsokratovci, Fragmenti sv. 2*, Naprijed, Zagreb, 1983, str. 62.

¹⁴ Ibid, str. 40.

Tvrdim da um nipošto nije samo tijelo, kao što tvrde mnogi filozofičari uma¹⁵, s obzirom da se um ispoljava onkraj fizikalnog organa mozga, odnosno tijela.

Um nije kategorija obilježena subjektivnim i pojedinačnim kontekstom pojedinih mislećih bića, nego dotičnom pojedinačnošću kognitivnog i mentalnog aparata, koja se nalazi u svakom bivstvujućem, zahvaćamo um Svejednote. Tvrdim da um nije robotski mehanizam koji opstoji u pojedinim bićima bez obzira na ostala bića.

Pojedinačni um mislećeg, dakle kognimaton, samo je mehanizam i most što služi zahvaćanju mnogo šire i kompleksnije cjeline nousa.¹⁶

Doktrina „filozofije uma“, predvođena „poglavicom“ Dennetom, kreće se u smjeru pozitivističke sigurnosti analitike, no predstavnici navedene doktrine ne spoznaju da „analitičke redukcionističke škar“ ne uspijevaju odagnati sušt shizofrenične, agonalne¹⁷, dijalektične, sukobom napajane fizikalne energetičnosti Svejednote, odnosno njezine evolutivne vrtnje. Odnosno uma kao svojevrstne nadinstancije čiji fenomen ne možemo razotkriti na drugačiji način nego li ga motriti kao pojedinačno vrenje koje se sublimira sa svim razinama fizikalnih izbojbjina.

Predlažem da um promatramo kao meta-ideju, kao oblikovatelja i demijurga spoznajne svjetlosti kojom spoznajemo sve što jeste ali ujedno i kao kozmološkog objedinjavača sviju nas (ne samo ljudi već i ostalih pripadnika atomarne biotičke mereologije).

¹⁵ Dennet primjerice tvrdi: „Jedini razlog zbog kojeg umovi ovise o kemijskom sastavu svojih mehanizama ili medija jest sljedeći: kako bi ti mehanizmi činili stvari koje moraju činiti, oni moraju biti sazdana, kako nas uče biopovijesne činjenice, od stvari koje su kompatibilne s prethodno postojećim tijelima koja kontroliraju. Funkcionalizam je suprotan vitalizmu i drugim oblicima mističizma o „intrinzičnim svojstvima“ različitih stvari. U adrenalinu nema ništa više ljutnje ili straha nego što je gluposti u boci viskija. Ove stvari, same po sebi, jednako su irelevantne za mentalnost kao i benzin ili ugljični monoksid. Njihova tzv. „intrinzična priroda“ važna je tek kada njihova sposobnost da djeluju kao sastavnice većeg funkcionalnog sustava ovisi o njihovom unutarnjem sastavu.“ (Dennet, D.C., *Vrste umova – k razumijevanju svijesti*, In.Tri, Zagreb, 2017, str. 70) Slažem se da kognimaton ovisi o kemijskom sastavu svojih sastavnica, ali Dennetu redovito promiče činjenica da je svaki pojedini kognimaton samo atom u organizmu uma evolucije, dakle Svejednote. Dennet u spisima naglašava važnost uzimanja „drugih umova“ u obzir, ali mu uobičajeno promiče refleksija o nadinstanciji uma (*νοῦς*), dakle sintetivnog misaonog organizma evolucije.

¹⁶ Na ovom se mjestu zgodno prisjetiti Platonovog svijeta ideja u kontekstu nadinstancije ideje u odnosu na pojedinačni narcistički kognimaton, Smatram da ideja ne može biti striktno ičija i s obzirom da tvrdim da one cirkuliraju i nakupljaju se u bazenu kolektivnog nesvjesnog (Jung) koje bi valjalo promatrati kao biološku evolucijsku činjenicu.

¹⁷ Vidi u: Perušić, L.. *Agon-kompleks*. Filozofska istraživanja, 35(3), (2015), 415-433.

Um jestvuje, um je bivstvo, no nipošto onkrajno, dualistično, nego ga, smatram, sačinjavamo svi mi, kao što i on sačinjava nas. Um nije antropocentrički verigizirljiv, um nije osoba, um je evolucija sama, i silno začuđuje konfuzija pri brkanju s duhom.

Pa tako, u Srbiji nailazimo na primjer „filozofije uma“ (Philosophy of Mind) koja biva prevedena s „filozofija duha“, a što je posljedica zapadnjačkog trenda struje „filozofije uma“ čiji nosioci mahom odbacuju izvornu grčku terminologiju, smatrajući je zastarjelom, nepotrebnom, pa čak i verigizirajućom u odnosu na dohvaćanje „pravilne“ znanstvene semantike. Stoga, kao odgovor tvrdim je tzv. „filozofija uma“ u zabludi logosne disleksije, te da nipošto neće uspjeti elaborirati toliko željeno pitanje svijesti i uma bez osvrtaanja i kopanja po drevnim grčkim rudnicima sofie (σοφία), čijim utjecajima duguju suvremenu pozitivističku znanstvenost, a putem koje je na poprilično nezdrav i shizofren način, licemjerno i tupo odbacuju iz upotrebe, prebivajući u *abisu ouroborastičke samodopadne znanstvenosti* bez potencije nadilaženja postojećeg.¹⁸

Pećnjak navodi:

„Danas se pod pojmom “um” razumijeva sveukupnost mentalnog odnosno psihičkog života. Također ga razumijevamo i kao uzročnika našeg ponašanja. U vrlo suvremenom žargonu, um možemo promatrati i kao proces obrade informacija.“

A na istoj stranici tvrdi:

„Filozofija uma danas je jedna od najpropulzivnijih grana filozofije. Glavni problem filozofije uma je takozvani problem um-tijelo. Ovaj problem se sastoji u pitanju kako je realiziran naš um odnosno naša mentalnost. Također, značajno je pitanje kako možemo opisati i objasniti rad samog ljudskog uma (ovo pitanje se može razmatrati i bez obzira na ontološku realizaciju uma).¹⁹

Pećnjakova definicija je zgodna, ali očito je da um zahvaća antropocentrički, dakle kao kognimaton, odnosno da anulira opstojnost uma onkraj kate-

¹⁸ Kangrga pri elaboriranju Kantovih misli uobičajeno u prvi plan ističe moment trebanja (Sollen) koji nadilazi moment bitka (Sein), a u kontekstu nadilaženja onog postojećeg i preobličavanju revoltivnom etosu. Pri navedenom se momentu krije misao o impotenciji nadilaženja prisutno pri filozofiji uma (iako bi predstavnici navedene doktrine kao reakciju na izrečeno jamačno kazali da vlastitim djelovanjem nadilaze tminu mita i „metafizičke prtljage“), koja seže iz domena analitičke filozofije, a Kant u prvoj kritici tvrdi da je analitička metoda uvijek isključivo regulativna, dok je sintetička konstitutivna.

¹⁹ Pećnjak, D., *Uvod u filozofiju uma*, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2015, str.7.

gorije antroposa, ostajući slijep za prodornu svjetlost Svejednote, a za što je neophodna upravo ontološka realizacija i spoznaja uma.

Nadalje, iako predstavnici doktrine filozofije uma revno ukazuju na notornost kartezijanske dualizacije uma i tijela, ipak upadaju u zamku redukcionističke disonance, odnosno logosne disleksije koja nas udaljava od fenomena svijesti.²⁰ No, promotrimo li svijest apriorno kao prisutnost čija je najfinija razina kognitivna prisutnost sa Svejednotom, primjećujemo da uskogrudna fizikalistička „robotska“ svijest filozofičara uma predstavlja samo atom u mereologiji Svejednote, i to onaj koji nas ostavlja u zamci antropocentrizma i udaljava od promišljanja organizmičke zajednice kozmosa.²¹ Također, napominjem da filozofičari uma i te kako šepaju pri promišljanju onog nesvjesnog²², za koje tvrdim da je punopravni pripadnik nerazdvojnog dualiteta svjesno-nesvjesno – temeljnog sastava „organizma“ psihe.

Dakako da je organ mozga fizikalistički pokretač i omogućavatelj zahvaćanja uma, te nipošto ne odbacujem relevanciju neuroznanosti i kognitivne znanosti, ali kad se pojedina disciplina upakira u sintagmu „filozofija uma“, a da je pri tom miljama od zadane semantike, tad je to problem i paradoks na koji valja ukazivati, i koji se treba bespoštedno kritizirati

Vrijeme je da se vratimo na dualitet uma i duha, termina koji su u suvremenim refleksijama redovito brkani, te se čini da je nastupio kakav prešutni konsenzus pod kojim su navedeni pojmovi sinonimizirani. Kako god okrenemo, povijest nas je podučila da je, gotovo evolucijski, u promišljajni mehanizam antroposa unišao dualizam duha/uma s tijelom (Descartes)²³, no smatram da se u duhu vazda prebiva, on nije aktivni princip, za razliku od uma.

Tvrdim da je duh zbir pojedinačnih činidaba, odnosno aktova pojedinih psiha te se očituje kao zapis epohe.

Nije čudno da termin duh redovito pričinjava zbrku, bilo kad je percipiran antropocentrički kao meta-sila ili meta-čovjek bestjelesnih svojstava, ali koji je ipak prisutan u vremenu i prostoru empirijski dohvatljive dimenzije, bilo kad je percipiran kao supstancija koja nas ispunjava ethosom kakve, našem biću strane sile. Tvrdim da je duh jedino ispravno percipirati hegelovski

²⁰ Namjerno uvodim fenomen svijesti s obzirom da se filozofičari uma možda i najintenzivnije bave upravo problemom svijesti.

²¹ Naglašavam da je i psihičko nesvjesnog, uzeto u psihoanalitičkom kontekstu, također dionousa, ali ne pojedinačnog kognimatona bivstvujućih. Tvrdim da se svjesnim prokopavanjem u domenu nesvjesnog sjedinjavamo s umom Svejednote. Međutim, razlika između uma i pojedinačnog kognimatona ipak nije toliko dramatična s obzirom da je pojedinačni kognimatona preslika, odnosno magnetski nahod ka kretanju uma Svejednote.

²² Nesvjesno u kontekstu psihoanalitičke terminologije.

²³ Vidi u: Descartes R., *Meditacije o prvoj filozofiji*, KruZak, Zagreb 2015.

kao epohu, kao zbir činidaba pojedinačnih psiha čije se empiriziranje preljuje u duh epohe. Dakle, duh nikad nema potenciju da bude u nama, već smo isključivo mi u duhu, kao pod krovom kuće bitka koju sami stvaramo bez obzira na intencionalnu svijest. Smatram da krabulje „duha Svetog“ i duhova iz boce predstavljaju samo antropocentrične izbojbine koje kao takve gube sintezu sa Svejednotom kozmosa koja je mnogo širi i prodorniji koncept od antropocentrizma koji nastoji sažeti prodornost organizmičnosti Svejednote i cjelokupne evolutivne igre u antropoidno biće ispravnog hoda, razvijenog jezika i beskrajnog apetita za destrukciju.

Pri elaboriranju fenomena uma nipošto ne smijemo zaobići Kantove refleksije, a pod umne se stavke često neoprezno upliće i ono inteligentno, dovitljivo, neovisno o Kantovom moralnom zakonu. Tvrdim da je jedino kantovski moralno istinski umno, dakle kantovsko u kontekstu izdizanja iz dome na sebičajnosti narcisarije. No, Kantov imperativ valja proširiti na sva bića²⁴, dakle raskriti koprenu antropocentrizma koja je velikom Kantu priječila put do istinskog prisutstva Svejednote do čijih je bisernih dveri i te kako zašao, međutim kroz koje je u ono doba očito bilo nemoguće proći, unatoč činjenici da je postavio fundamente percepcije primata praktičnosti uma u osnovu na teorijskost. Dostižno upućuje na neminovnu vezu psihe i uma kroz nišu djelovanja, dakle kretanja ili *kinematona*, a što automatski pobuđuje (bio)etičke refleksije.

Nadalje, Kant tvrdi da samo racionalno (umno) biće ima sposobnost djelovanja prema predodžbi zakona, tj. prema principima i volji, dok svaka stvar u prirodi djeluje prema zakonima. Sjajnu refleksiju Kantove filozofije nalazimo u spisu Igora Eterovića „Kant i bioetika“ pri kojemu autor kirurški precizno ukazuje na ključne momente Kantovih kritika i povezuje ih s bioetikom.²⁵

²⁴ Primjer nadilaženja Kantova antropocentrizma nalazimo kod Fritza Jahra i njegovog *bioetičkog imperativa* koji glasi: „Poštuj svako biće u načelu kao svrhu u sebi i po mogućnosti postupaj s njima kao takvima.“ Vidi u: Rinčić I., Muzur, A., *Fritz Jahr i rađanje europske bioetike*, Pergamena, Zagreb, 2012., str. 200

²⁵ Eterović u izmu „Kant i bioetika“, na temu diferencije uma i razuma (a koja je semantički bliska razlici između uma i kognimatona u mojoj refleksiji) u Kanta tvrdi: „Ovdje odmah treba uputiti na jedno terminološko razgraničenje. Kant razlikuje um (njem., *die Vernunft*, eng. *reason*), razum (njem. *das Verstand*, eng. *understanding*) i moć suđenja (njem. *die Urteilskraft*, eng. *power of judgement*) kao različite spoznajne, odnosno kognitivne moći. Iako će o tim funkcijama biti mnogo više riječi u daljnjem tekstu (napose u raspravi o metodologiji), ipak je, čak uz rizik banaliziranja, a radi lakšeg praćenja, potrebno barem ukratko ukazati na njihove osnovne funkcije. Razum je vezan uz određenu moć suđenja, koja supsumira pojedinačno pod opće i ima osnovnu funkciju u strukturiranju naše spoznaje (koja je uvijek spoj empirije i razuma), dakle imamo primarno teorijsku važnost pri formiranju konstitutivnih načela naše spoznaje (a to su kategorije razuma). Moć suđenja vezana je uz reflektivnu funkciju naše sposobnosti suđenja, tj. sposobnost izvođenja općega iz pojedinačnog, dakle njena je funkcija proizvodnja re-

Ne treba naglašavati da je Kant poprilično neinteresantan predstavnicima „filozofije uma“ koji se otklanjaju od noetike, dakle traženja apsolutne istine, prebivajući u špilji mikro-dogme koja od atoma nastoji tvoriti apsolut, te koja je, tvrdim, kauzalno, znanstveno i filozofski ništavna.

Ukazujem na činjenicu da je um uvijek potencija, pod njim su obujmljene i obgrljene religijske, filozofske, znanstvene, kriminalne, moralne, mudre ili glupave perspektive i putevi, dok psiha predstavlja moment aktualizacije, odnosno most iz domene n-potencije u domenu empirijske aktualnosti koja se nadalje ispoljava kao duh, dakle kao zbir akata pojedinačnih psiha u određenoj epohi. O duši u ovom trenutku ne možemo posve precizno govoriti s obzirom da je terminološki, putem sakralnih dogmi sazdana na transcendenciji da bi ostala u transcendenciji, međutim precizno možemo reći da duša nije psiha ali da bi mogla, u zadanom tranzitivnom, onkrajnom modusu, biti zbir pojedinačnih činidaba pojedine psihe, dakle svojevrsni zapis, jednako kao što je duh zapis činidaba pojedinih psiha u kontekstu epohe.²⁶

Wittgenstein je u „Tractatusu“ ustvrdio:

„O čemu ne može govoriti, o tome se mora šutjeti.“²⁷

Mi nećemo šutjeti ali se nećemo ni zaletavati u prosudbene determinante kako se ne bismo poskliznuli i unizili sav intelektualni napor što je uložen u skladanje ovog spisa i oslobađanje semantičkog vakuma od pritiska proizvodnosti.

TERMINOLOŠKA PROSTITUCIJA PRI PRIJELAZU S GRČKIH NA RIMSKE CESTE GOVORENJA NA PRIMJERU *ANIMUS- ANIMA-PSYCHE*

Duh i duša, ovomjesne leksičke verzije latinskih animusa i anime²⁸, „enciklopedijski“ su egzemplar devijacije i „blasfemiziranja“ koje nastupa prili-

---

gulativnih načela spoznaje. Um je pak nadležan za sintetiziranje cjelokupne spoznaje u jedinstvo, kako unutar teorijske domene, tako i između teorijske i praktične domene naše egzistencije. On nas prije svega opskrbljuje umskim idejama (to su sloboda, duša, bog i jedinstvo svijeta). U kontekstu morala, odnosno etike sve se umske ideje sabiru u jednoj, odnosno iz nje se izvode, a to je ideja slobode koja je za Kanta „fakt uma“, odnosno elementarna pretpostavka slobodnog, a to znači odgovornog (etičkog) djelovanja.“ Eterović I., *Kant i bioetika*, Pergamea, Zagreb, 2017., str. 105.

²⁶ Dalo bi se promišljati da je psiha svojevrsno tijelo duše.

²⁷ Wittgenstein, L., *Tractatus Logico-Philosophicus*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1987, str. 189.

²⁸ Napominjen da je ovomjesna etimologija duha i duše nastala od duvanja, dahtanja, međutim to nije životni princip integracije, već dualizirana supstanca koja je nadinstančna i utoliko

kom prevođenja, odnosno tranzita s grčkih na rimske „obale“ komunikativnog ophođenja.

Semantički vakuum, ili terminološka kaša, pri zadanom momentu poprma upravo svečano obličje, odnosno biva prineseno na oltar nesporazuma i logosne disleksičnosti. Proizvoljnost izricanja spiritualnog, duhovnog, duševnog, umnog pri tom poprma zastrašujuće razmjere, te dolazimo do nužnosti iznalaženja orijentacije, odnosno integrativno-bioetičkog kompasa (putokaza).

Neminovno je spomenuti da je navedeni prijelaz, kauzalistički gledano, bio blagoslovljen liturgijskom, klerikalnom rukom, te nije čudno da su oba terminološka entiteta nedohvatljivi racionalnom percepcijom, i služe kao imaginarni putokazi što zastrašuju „krdo“ i drže ga podalje od kritičkog promišljanja. Navedenom je nesumnjivo kumovao Aristotel zborom o nepokretnom pokretaču čija psiha jedina nikad ne spava, a što elegantno i lucidno preuzese Toma i ostali „skolastički oci“. O Aristotelu i psihi podrobnije ću kazivati u narednom poglavlju, a na ovom mjestu ponavljam da je duh po sebi pasivni princip koji semantički supsumira zbir činidaba pojedinih psiha bivstvjućih, dakle promatrat ćemo ga hegelijanski kao epohu, a aktivnost mu se očituje u reflektivnom smislu, u odnosu na uzor koji pruža pojedinačnim psihama, a što otvara opasnost potencija neodređenog „se-bivstvjućeg“ (Heidegger).

Duša je interpretativno uobičajeno sljubljivana s fenomenom duha, također u religijskim interpretacijama duha svetog – onostranog člana trijade otac, sin i duh sveti.²⁹

Dakako da teologija nije oznanstvenila hermeneutiku fenomena duše, nego ju je, naprotiv, posve transcendirala, onostranila i dogmatizirala, ali u ovoj raspravi neću se odveć baviti kritikom teologije, nego nastojati prodrijeti do empiričnog tkiva duše³⁰, koliko je to moguće.

---

narcistična tjelesnoj, odnosno kauzalno-prirodnoj. Zanimljivo je primijetiti da animus i anima dolaze od grčkog *anemon*, (*άνεμον*) koji označava vjetar, kvalitet sličan raspuhu semantona psihe.

²⁹ Zanimljivo je primijetiti i konfuziju koja vrije terminom animalno, koji s jedne strane semantički ukazuje na slobodu i neobuzdanost životinjske zajednice, dok s druge upućuje na robovanje prirodnom kauzalitetu.

³⁰ Pri religijskosti (dogmatičnosti) znanstvenosti i oznanstvenju religioznosti iskazuje se logosna disleksičnost *par excellence*. Naime, smatram da jedina dogma koja nudi plauzibilje jest dogma mijene, potaknuta Kantovim kategoričnim imperativom koji ne nareduje i određuje, nego putokazno rasvjetljava ponuđene umne potencije nahodeć ih da se preliju u finu moralnu psihu, otvarajuću, prodiruću, po-sebi-zororadalačku. Tvrdim da bi se teologija više trebala baviti psihom i umom, a manje duhom i dušom ukoliko hotije oznanstveniti, dakle sekularizirati vlastitu doktrinu i osloboditi “boga” iz okova crkava i krutih antropocentričnih dogma. Također, tvrdim da bi se „filozofija uma“ više trebala baviti nousom a manje apsolutizirati biologiju mozga i tijela, ukoliko ne želi posve zabrazditi u jamu logosne disleksije i ukoliko želi ute-

Descartes je, unatoč uvođenju mišljenja kao aksioma postojanja, još dublje dogmatizirao teološki dualizam duše i tijela³¹ koji nipošto istinosno ne opstoji reflektiramo li ga logosnim orijentirima. Stoga kategorički odbacujem opstojnost svake vrste ontološkog dualizma, a o dualizmu kroz nišu otuđenja čovjeka od svijeta, toliko svojstvenu aktualnom vremenu, Hrvoje Jurić fino navodi:

„Mijena u *slici prirode*, tj, prirode kao čovjekova kozmička okoliša, počiva na temelju metafizičke situacije, koja je vodila modernom *egzistencijalizmu* i njegovim *nihilističkim* aspektima. Ako je bit egzistencijalizma izvjesni *dualizam*, dualizam kao otuđenje čovjeka od svijeta s gubitkom ideje jednog bliskoga kozmosa (dualizam koji Jonas odmah naziva „antropološkim akozmizmom“) onda nije moderna prirodna znanost jedina koja može stvoriti takav uvjet. *Dualizam* je *antropološki akozmizam*, a to je, pak, *kozmički nihilizam*. Kozmički nihilizam, čije začetke Jonas traži na početku novoga vijeka stvorio je *uvjet* u kojem se mogao razviti moderni egzistencijalizam.“³²

Vrijeme je da diskursno kolo članka okrenem na termin psihe i dokažem njezinu tangentialnu narav, njezinu orijentativnu sušt – u kontekstu naslovnog pojmovnog kvarteta, u kontekstu znanosti, ali i u kontekstu same Svejednote. Dakle, termin psiha ($\psi\chi\eta$) dolazi od grčkog glagola $\psi\chi\omega$ koji je ozna-

---

ći iz ralja redukcionističkog pozitivizma koji neminovno nahodi u *mythos*. U prilog navedenom iznosim misli vrlo filozofijskog brka Nietzschea koji u spisu *Ljudsko odviše ljudsko* posvećuje pregršt fragmenata problematici kršćanskog kategorijalnog licemjerja, krivokletstva i apsurdna, a u kontekstu dijalektike onog grčkog i kršćanstva izdvajam 114. fragment naslova „Ono negrčko u kršćanstvu“ te ga citiram u cijelosti: „Grci homerske bogove nisu poput Židova vidjeli iznad sebe kao gospodare a sebe ispod njih kao robove. Oni su vidjeli tako reći samo odraz najuspjelijih primjeraka svoje vlastite kaste, dakle ideal, ne suprotnost vlastitog bića. Osjeća se uzajamna srodnost, postoji međusobni interes, neka vrsta *symacchie*. Čovjek o sebi misli otmjeno kada sebi daje takve bogove te se postavlja u odnos kao što je onaj nižeg plemstva spram višega; dok talijanski narodi imaju prilično seljačku religiju s neprestanim trepetom pred zlim i hirovitim moćnicima i napastovateljima. Tamo gdje su olimpski bogovi odstupili, grčki život je također bio mračniji i plahiji. – Kršćanstvo je naprotiv sasvim smlavilo i slomilo i kao da ga je potopilo u duboki glib: a zatim je u osjećaj potpune izopačenosti odjednom unjelo obasjaj božanskog milosrđa, tako da se ispustio prenareženi, pomilovanjem omamljeni klicaj ushićenja te se na tren povjerovalo kako se u sebi ima čitavo nebo. Za to bolesno prekoračenje osjećaja, za u tom pogledu potrebnu duboku korupciju glave i srca zalažu se svi psihološki izumi kršćanstva: ono hoće uništiti, slomiti, ošamutiti, omamiti, ono neće samo jedno: m j e r u, i zato je u najdubljem smislu barbarsko, azijsko, neotmjeno, negrčko.“ (Nietzsche F., *Ljudsko odviše ljudsko*, Sv. I“, Demetra, Zagreb 2012, str. 85.)

Dotičnom izriječju dodajem analogiju s modernom pozitivističkom znanošću (analitičkom), uz filozofiju uma kao njezinim grandioznim teleološkim finalem.

³¹ Vidi u: Descartes, R., *Meditacije o prvoj filozofiji*, KruZak, Zagreb, 2015, str.49.

³² Jurić H., *Etika odgovornosti Hansa Jonasa*, Pergamena, Zagreb, 2010, str. 31.

čavao puhanje, raspuhivanje, hlađenje, u historijskom interpretativnom kauzalitetu uzeta je i kao disanje, uzdisanje, a vlastitom hermeneutičkom linijom dolazim do fenomenološkog momenta puhanja života po kozmosu, odnosno zaposjedanja empirijskog prostora dahom krećuće sebstvujuće usie (οὐσία), ontološke sušti na putanji potencije ka aktualisu ontike, koja je, pak, kategorički bliža zagrijavanju, nego li hlađenju.

Psiha (ψυχή) se etimološki dovodi u vezu i sa sanskrtskim terminom *bhas*, koji također označuje puhanje i hlađenje. Pri tom je simptomatično da u sušti antičke etimologije psiha ponajprije predstavljala nešto krećuće, životno, vanjsko, umno, empirijsko, izlazeće³³, dijametralno suprotno od rimsko-skolastičkog i suvremenog egzaktno-znanstvenog pristupa koji je misaono zahvaćaju kao nešto unutrašnje, zaronjeno, zarobljeno tijelom³⁴ te dualizirano u odnosu na nj. Ponavljam tvrdnju da svako dualiziranje uma i tijela, duha i tijela, duše i tijela, te psihe i tijela logosna disleksija *par excellence*, s obzirom da Svejednota poznaje dualizam isključivo u dijalektičkom smislu unapređivanja vlastite bivstvovnosti, ali vazda telosno usmjereno k jednom mislećem organizmu koji misli sebe, kroz sebe i po sebi.

Grčkosna dinamičnost termina psiha sugerira svojevrsno zaposjedanje životnog, biosnog prostranstva nasuprot tmini nebitka, sugerira općenje, integriranje s fizisom *per se*, a što ukazuje na paradoxalnost 8-bitne, nebioetične i parametrizirane percepcije psihe kakvu zatičemo u suvremeno, pozitivističko doba.

Naglašavam da je kognitivna recepcija fenomena psihe kroz povijest redovito bivala u kontradikciji s *aletheiom* semantičnosti fenomena te se čini da pri općem percipiranju psihe, ona redovito biva isuviše udaljena, transcendirana od fenomena uma posredstvom raznih čimbenika: s jedne strane religijskim konotacijama koje dušu, termin preuzet od latinskog *anima*, već u dobroj mjeri sakraliziranog termina, pojmi u bitnoj mjeri onostrano i umom neuhvatljivo, dok je svijet empirije samo prolazna stanica bezvremenog putovanja svake pojedine duše. Pri tom je empirijski svijet samo iskušenje za puteve duše koji nastupaju nakon smrti tijela. S druge strane tu su konotacije „egzaktnih znanosti“, koji fenomen psihe nastoje trivijalizirati, parametrizirati, u očitij liniji robotizirati pravocrtnom metodologijom, psihologija ucrtavanjem

³³ Vidi u: Edinger, E. F., *The Psyche in Antiquity: Early Greek Philosophy: From Thales to Plotinus*, Innercity books, Toronto 1999.

³⁴ Tijelo ćemo promatrati kao kauzalnost evolucije, kao ono nesvjesno kozmosa, a spoznaji čega se približavamo snagom kognimatona. Što se tiče zarobljenosti duše u tijelu Pascal u 233. fragmentu tvrdi: „Naša duša je ubačena u telo gde nalazi broj, vreme, razmere. Ona o tome umuje, pa naziva to prirodom, nužnošću, i ne može da veruje u drugo što.“ (Pascal, B., *Misli*, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1980, str. 102).

onog psihičkog u statističke tablice. Psihijatrija dotično provodi forsiranjem bioloških uzroka kao temelja psihičkih poremećaja, odnosno navođenjem poremećaja organa mozga kao paradigme, a kojeg tretiramo psihofarmakološkim preparatima, proizvoljnim klasificiranjem normalnosti u odnosu na ekonomsku prihvatljivost i lijepljenjem dijagnoza³⁵ bivstvujućima, pri tom stvarajući stigmatizirajuće etikete.

No, kao kontra-argument tvrdim da je aporičnost psihe i te kako eliptična i fleksibilna, i kud i kamo šira od domena isključivo fizikalističkih principa, a navedeno su primijetili i drevni, ali vazda aktualni Grci, nikad zaboravljeni ali, u kontekstu moderne filozofije ipak odveć zanemareni, velebni sinovi Logosa.

Pa tako, širinu obujma fenomenološke problematike psihe naznačuje Heraklit Efežanin kada piše:

Duši³⁶ granica nećeš naći, pa da svim putevima prođeš: tako je duboko (skrivena) njena mera.³⁷

Za njega je psiha moć razumijevanja, smještena je u kruženju elemenata, te kao bezgranično počelo svega ujedno ima neograničeno dubok smisao, a i može se pročititi do „odsjava svjetla“ božanske vatre. Dodao bih da na granice psihe upućuju upravo psihičke patnje, bolesti, i poremećaji čiju problematiku razmatram tijekom rada.

Mikecin o fenomenu psihe kod Heraklita piše:

„Duša svega je u svojoj nepomiješanoj ognjenosti posve nesputano sebesamokretanje. Kao ono od svega najpokretljivije ona je i počelo kretanja svega ostalog što se kreće. Pojedinačna je duša u razlici prema duši svega već u određenoj mjeri sputano sebesamokretanje. Sama pojedinačnost pojedinačne duše uzrok je tog prvog sputavanja kretanja otjelovljenjem

---

³⁵ Pri tom ukazujem na doktrinu DSM priručnika, svojevrzne biblije psihijatrijske dijagnostike izrađene u režiji Američke psihijatrijske asocijacije (APA), a čija bi kritika zauzela odveć mjesta već ionako dobrano ispunjenog spisa. Stoga ću samo iskazati da u dotičnom priručniku svatko nađe dijagnozu za sebe, odnosno svatko dobije potvrdu vlastite ludosti. DSM je skraćena za „Diagnostic and statistical manual for psychic disorders“ (hrv. „Dijagnostički i statistički priručnik za psihičke poremećaje“). Američke psihijatrijske asocijacije, a predstavlja svojevrstu „Bibliju“ psihijatrijske znanosti u kojoj se svako bivstvajuće može pronaći u pregršt parametara.

³⁶ Poradi održavanja higijene i čistoće citiranja, ostavljam termin duša, međutim semantički ukazujemo na fenomen psihe, a na paradoksalnost navedenog upućujem tijekom čitavog članka.

³⁷ Heraklit, *Fragmenti*, Grafos, Beograd, 1979, str. 45.

pojavnim tijelom kretanje duše još se više sputava, jer sva pojavna tijela kreću se sputanije od nepojavnih. Duša zastaje premećući se, a tijelo biva kao zastoj kretanja, premda ga ne može nikada posve zaustaviti.³⁸

Demokrit tvrdi da je psiha isto što i um, da je sastavljena od prvih i nedjeljivih tjelesa, te da je pokretač zbog malenih dijelova i oblika. Piše i da „savršenstvo duše popravlja slabost tijela, no tjelesna jakost bez razboritosti nimalo ne popravlja dušu.“³⁹

Anaksagora razlikuje psihi i um, a ipak se objema služi kao jednom prirodnom, osim što izričito uzima um kao princip, što sam naveo u ranijem djelu članka, ali smatram bitnim ponoviti u kontekstu fuzije uma i psihe.

Upravo pri intrinzičnoj vezi psihe i uma⁴⁰ primjećujem krucijalitet i početnu točku znanstvenog razmatranja psihičkih patnji bez koje znanstveni uvid u ono psihičko biva onemogućen.

U ranijem djelu članka naznačio sam vezu uma i psihe, a u kontekstu navedenog ponavljam da svakoj pojedinačnoj psihi prethodi um kao potencija, dok je moment „psihičenosti“ uvijek aktualizacija potencije uma.

Platon u *Timeju* tvori psihi od elemenata, naglašavajući važnost njezina usklađivanja, a ukoliko je psiha neusklađena, pa moći njezinog besmrtnog dijela nisu usklađene s moćima smrtnog dijela, čovjek doživljava psihi i tijelo nezavisnima, zbog čega u svakom trenutku zatumljuje određene moći života te trpi unutarnji razdor.⁴¹ Zanimljiva i pomalo paradoksalna teza „začetnika dualizma“...

Platon smatra da psihi ne može koristiti znanje koje joj se pruža dok učitelj ne postidi učenika i tako ga očisti, a samo čišćenjem mišljenja (*dianoia* - *διάνοια*) dobiva sve veći stupanj kritičnosti te time dobiva bolji uvid u razlikovanje između dobrog i lošeg. Također, zbori i o gramatici psihe koja je jednaka dijalektici psihe. O vezi uma i psihe u Platona, Tokić piše:

„Ali ako je u duši um, sve njezine moći ostvaruju zajednicu u skladu i prijateljstvu, te se međusobno ne isključuju. Prema Platonu to znači da je u duši koja umuje um pomiješan s osjetom i tjelesnom ugodom.“⁴²

Platon pruža finu dijagnozu veze tijela i uma kao elemenata psihe, a moglo bi se ustvrditi i da je svaka psihička patnja dijelom i tjelesna patnja, i obratno. U *Fedonu*, Platon dokazuje besmrtnost psihe, no u ovom radu ne fo-

³⁸ Mikecin I., *Heraklit*, Matica hrvatska, Zagreb 2013., str. 116.

³⁹ Diels; H., *Predsokratovci. Fragmenti* Sv. 2, str. 158.

⁴⁰ Ovdje u odnosu na um pojedinca koji teži k nousu, daklena kogniton.

⁴¹ Tokić, M., *Život, zdravlje i liječništvo u Platonovoj filozofiji*, Pergamena, Zagreb, 2013, str. 33.

⁴² Ibid, str. 15.

kusiram se na besmrtnost psihe, nego na one njezine smrtne, propadljive i pateće momente koji se očituje s ovu stranu opipljive, empiričke vječnosti, te naglašavam da je krajnje vrijeme za rudimentarno obrtanje percepcije psihe – iz domena transcencije u domenu pristupačne percepcije. Smatram da je krajnje vrijeme da se psihi učini potencijom boga/obogovljenja, a ne slugom božjeg fatuma na način kakav nam nudi teologija u vidu duše, ili psihofarmakološkog kakav nam nudi psihijatrija, nego naučnom filozofijskom refleksijom integrativno-bioetičkog prosvjetljujućeg karaktera.

Izdvajam sjajan navod o nužnoj vezi filozofije i besmrtnosti psihe što nam je nudi veliki Platon, i filozofijska dužnost (*δέον*) mi ga je navesti:

„– To je dakle razlog, Kebete, zašto su uredni i hrabri oni koji su uistinu željni znanja, a taj razlog ne prihvaća većina ljudi. Ili misliš li drukčije?
– Ja nipošto. Pa tako će prosuditi duša čovjeka filozofa i neće pomisliti da je filozofija mora osloboditi, a kada je ona oslobodi da se smije odavati užitku i boli, pa sebe opet nanovo sapinjati i raditi beskrajni posao, baveći se kao oko nekakva tkanja Penelopina, ali samo obrnuto; nego dok sprema takvu utihu, dok slijedi razbor i uvijek je u njemu, dok gleda ono što je istinito, božansko i nedostupno mnijenju i dok joj je ovo hrana, drži da mora ovako živjeti dokle god živi, a kad umre, doći će k srodnomu i sličnomu i riješiti se nevolje ljudske. Od takva života, Simija i Kebete, neće se, nema straha, ona pobožati, da će je poslije ovakva truda na rastanku s tijelom smjesta vjetrovi raznijeti, te će se raspliniti i neće je više biti.“⁴³

Nadovezao bih se mišlju da se do adekvatne spoznaje fenomena psihe može doprijeti isključivo filozofijskim zrenjem.

Aristotel primjećuje kako svi navedeni filozofi definiraju psihi s tri obilježja: kretanjem, opažanjem i bestjelesnošću te dodaje kako je psiha živih bića određena dvjema sposobnostima – sposobnošću prosuđivanja što je djelovalo uma i osjetilnog opažanja i još sposobnošću kretanja na mjestu, dok na jednom mjestu u spisu *O duši*, stoji:

„Sada pak, sabravši ukratko ono što je rečeno o duši, kažimo da je duša na neki način sve postojeće. Stvari naime su ili predmet osjeta ili predmet spoznaje, znanje je na neki način ono što spada u znanost, a osjetilno opažanje predmeti osjeta. Kako je to, treba ispitati (...).“⁴⁴

⁴³ Platon, *Fedon*, Naklada Jurčić, Zagreb, 1996, str. 82.

⁴⁴ Aristotel, *O duši*, Naprijed, Zagreb 1987, str. 25.

ZAŠTO PSIHA NIJE DUŠA

Aristotel uvodi sintagmu misaona psiha, a zaključak glasi: Um je od tijela odvojen (horistos – χωριστός), on ne može doći do svojeg ostvarenja prije nego što misli⁴⁵. Aristotel piše o djelatnom i pasivnom umu, a prema njegovoj „psihologiji“ samo ljudskoj psihi pripada um, dok mišljenje čini dio psihe koji je za to sposoban i koji može preuzeti oblik sadržaja, a time se na pravi način odnosi prema predmetu. Aristotel se pita zašto taj um ne misli stalno, te zaključuje da samo bog može stalno misliti jer bog je vječno blažen, dok se ljudski um zamara i ne može imati takvu djelatnost.

Tvrdim da Aristotel na velika vrata uvodi dualizam između boga i čovjeka te tako omogućava potenciju kasnijeg aktualisa rimske percepcije psihe kao anime (duše), koju je, u nastavku povijesnog kauzaliteta, skolastika, posve transcendirala u odnosu na svijet some (σῶμα). Anima se teleološki kauzalno kreće larpurlatistički iz boga nanovo ka bogu, dok svijet empirije predstavlja samo stanicu kušnje na putu ka vječnosti čistilišta, raja i pakla, pri čemu ustrašeni antropos gubi umnu, samosvjesnu kontrolu nad harmonijom psihe, dok epistemološku teleološku kulminaciju navedene verige predstavlja „gospodstvo“ svetog trojstva i crkvenih dogmi porođenih iz navedenog etosa. Ponavljam da latinski termin anima dolazi od grčkog anemos koji znači vjetar, semantički blisko psycheinu te se pitam je li to vjetar koji otpuhuje svetu mjeru, svetu pravdu (δίκη)⁴⁶ grčkog odviše grčkog?

No smatram da starogrčka, pak, psihovnost bitkovnim izdisanjem, sebe-ispuhivanjem kroz praxis krećući ispunjava kategorije prostora i vremena, ona lebdi na ramenima čistog zora rađanja, ona je kretanje predmeta u beskraj, kretanje ka sušti, ka telosu samog Logosa, ona nije, kao u kasnije refleksivno dominantno doba anime (dušbine) determinirana božanskim usudom, već ima mogućnost odabira, mogućnost slobodne volje i samosvijesti, no u mogućnosti navedene potencijalnosti otvara se pandorina kutija psihičkih patnji, pogrešnih moralnih kretanja i narcizma, koji predstavlja causu gotovo sviju psihičkih patnji. Današnji Kršćanin, recimo, pod krinkom altruizma uglavnom pokušava spasiti vlastitu *animu*, dušu da završi u raj, on ne misli na druge, on teleološki penetrira isključivo u sebe⁴⁷. Percepcija psihe kao anime nipošto nije dinamizirala i proširila njezinu semantičku vrijednost, već je onostranila, zarobivši je u kolosijek božanskog usuda i semantičkog vakuuma.

⁴⁵ Ibid, str. 41.

⁴⁶ Na temu pravde u Platona obavezno prostudirati: Kaluderović Ž., *Dike i dikaiosyne*, Magnasken, Skopje, 2015.

⁴⁷ O navedenom iscrpno iskazuje Nietzsche u spisu *Ljudsko odviše ljudsko* (Nietzsche, F., *Ljudsko odviše ljudsko, knjiga prva*, Demetra, Zagreb 2013.

Tvrdim da je psiha kategoriološki spoj, fuzija, integrativnost i sublimacija osjećaja, spoznavanja, percepcije i kinetičke tjelesnosti. Ona je objedinjivač cjeline, koja, ukoliko postane uravnotežena, te autonomno odmjereni i balansirana – otvara potenciju poremećajnosti i patnje. Psiha je odlika svog živućeg⁴⁸, svog kinetičkog, a ne samo ljudskih životinja, kako se često pogrešno tvrdi. Navedeno upućuje na usku semantičku vezu izučavanja psihe i integrativne bioetike, a u kontekstu predmetnosti navedene discipline, obilježene životom i njegovom zaštitom na svim razinama kao predmetom⁴⁹.

A što se tiče fenomena ljudske psihe, koji je prisutan u znanstveno-filozofskom diskursu, on tisućama godina biva gotovo neuhvatljiv znanstvenim očima s obzirom na neposredno empirijski nevidljivi predmetni karakter, kao i s obzirom na sakralnu ili pak romantičarsku percepciju, s izuzetkom promatranja ljudskog djelovanja i iskaza patnika kao simptomatološkog instrumentarija vezanog uz njen predmet. O predmetnosnim aporijama psihe ingeniozno reflektira Karl Jaspers u *Općoj psihopatologiji*.⁵⁰

⁴⁸ Vidi: Kaluđerović, Ž., *Talesov vitalizam*, Filozofska istraživanja 139, God. 35 (2015) Sv. 3. (471–482).

⁴⁹ Integrativna bioetika je nastala kao filozofijski odgovor na suženost telosa klasične medicinski orijentirane bioetike i moralno sljepilo egzaktnih znanosti (obilježeno neodgovornošću i destrukcijom spram planete), a metodološki je, ponajprije, obilježena pluriperspektivnošću, integrativnošću i interdisciplinarnošću, a u prilog potonjoj Jurić iznosi: „Prije se, dakle, radi o promoviranju bioetičkog pogleda u različitim disciplinama i pristupima, negoli o utjerivanju različitih partikularnih pogleda u jedan, bioetički disciplinarni kalup. Integrativnu bioetiku bi se, u tom smislu, moglo pojmiti kao čvrsto tijelo u određenom prostoru, čija je uloga da permanentno upija energiju, te da je isijava prema drugim tijelima u prostoru, koja su za tu energiju prijemčiva. Također, prije se radi o tome da bi bioetika trebala ponuditi orijentaciju, negoli utvrditi konačne objektivne istine o biosu. Pružanje orijentacije za odgovaranje na neke od ključnih problema čovječanstva i Planete bio bi stoga prvi i najvažniji cilj integrativne bioetike.” Vidi u: Jurić, H., „Uporišta za integrativnu bioetiku u djelu Van Rensselaera Pottera“, u: *Integrativna bioetika i izazovi suvremene civilizacije*, Vladimir Veljan (ur.), Bioetičko društvo u BiH, Sarajevo, 2007., str. 85. Jurićevoj misli dodajem da integrativna bioetika i te kako može pružiti “konačne” objektivne istine o životu, te ga istinski filozofirati.

⁵⁰ Jaspers u *Općoj psihopatologiji* tvrdi: „Poimati i proučavati možemo samo ono što nam je postalo predmetom. A duša kao takva nije predmet. Predmetom postaje onakvom kakva se pokazuje zamjetljivom u svijetu: u popratnim somatskim pojavama, u razumljivu izrazu, u ponašanju, u radnjama – nadalje, pokazuje se u jezičnim priopćajima, veli što mni i misli, proizvodi djela. U svim tim činima pred nama su učinci duše, pojave u kojima neposredno zamjećujemo dušu, ili na osnovu kojih o duši povratno zaključujemo. Sama duša nam ne biva predmetom. Spoznajemo je, doduše, u nama kao svjestan doživljaj, pa si taj doživljaj nečega drugoga činimo zorno vidljivim, bilo iz objektivnih pojava bilo iz priopćenih izvješća o kakvu svaki put posebnu doživljaju. Ali i taj je doživljaj pojava. Predmetom si dušu možemo učiniti tek pomoću slika i poredaba. Ona pak, zapravo, ostaje ono obuhvatno što ne biva predmetom, nego iz čega nam se nadaju sve pojedinosti koje su postale predmetima.“ (Karl Jaspers, *Opća psihopatologija*, Matica hrvatska, Hrvatsko psihijatrijsko društvo, Klinika za psihijatriju „Vrapče“, Zagreb

Nadalje, unatoč bitno nepredmetnosnom karakteru duše u klasičnom znanstvenom smislu, smatram kako liječenje iste ne može postati efikasno sve dok se direktno i bez „simbolomanskog“ zastajkivanja ne suočimo s njezinom empirijom, dok je ne uprisutimo, i tako svrgnemo s trona mistično-sakralnih interpretacija, dok je ne počnemo promatrati naučnim, Logosnim očima. Vrijeme je da se aporičnost i opskurna recepcija pluriperspektivnih uglova vezanih uz percipiranje psihe preobrnemo u njezin strogi predmet. Zamislimo li liječenje psihe kao moć nad psihičkom patnjom, i uzmemo li znanje kao moć, iz toga proizlazi da hipotetsko liječenje psihe u vlastitom aranžmanu nužno pretpostavlja znanje o predmetu koji biva zatrovan, poremećen ili bolestan.⁵¹ Smatram da do takvog znanja o psihi – po fleksibilnoj odnošajnoj percepciji uvjetovanom predmetu, nužno dolazimo filozofijskim zrenjem, te ponavljam tezu o nužnosti povezivanja umnog kretanja i psihe, odnosno filozofije i psihe s obzirom na to da filozofija jedina podrazumijeva legitimni kognitivni instrumentarij potreban za manevar kroz manifestaciju toliko šarolikog spektra pristupa i mogućnosti koji je prisutan pri fenomenu psihe. Jaspers navodi:

„... jer filozofiranje je bitno u vremenu. Filozofija je međubitak između izvora i cilja. Nešto je u nama što vodi k tomu putu, što nas potiče iz našeg subjekta, što nas privlači iz objekta, a da ono samo nije nešto opipljivo, ono po čemu uistinu filozofski živimo zove se um. Um nije nikada bez razuma, ali je beskonačno više od razuma. Filozofska vjera kao neizostavni moment ima um. Svaki drugi smisao istine postaje čisto očigledan samo ako je pročišćen u kretanju uma. Želimo okarakterizirati um: Um dovodi u međusobni odnos sve načine smisla istine tako što svaki smisao dovodi do važenja. On sprječava da se istina ograniči u sebi. (...) Um sprječava da se fiksiramo u bilo kojemu smislu istine koji u sebi ne uključuje svu istinu. On sprječava da se pomirimo, da dospijemo u slijepe ulice, da budemo zadovoljni u nekoj još toliko zavodljivoj skučenosti, da zaboravimo i mimođemo bilo što, bilo da je to realnost, važenje ili mogućnost. Um tjera da se ne odbaci ništa, da se stupi u odnos sa svime što jest, da se preko svake granice traga za onim što jest i što treba biti, da se obuhvate i suprotnosti te da se shvati cjelina, svaka moguća harmonija.“⁵²

Vodeni citiranom mišlju, pitam se kakvog li je kognitivnog dosega „psihijatrijski um“ koji odbacuje filozofiju kao temelj vlastite znanstvene refleksije? Također, smatram da je filozofijska „intelektualna lopata“ sposobna pro-

---

2015., str. 29.) Dakako da bi u navedenom umjesto duša trebalo stajati psiha!

⁵¹ Upućujem na spis: Voelke, A. J., *Filozofija kao liječenje duše*, Sandorf & Mizantrop, Zagreb 2017.

⁵² Karl Jaspers, *Filozofska vjera*, Naklada Breza, Zagreb, 2011, str. 33.

kopati kroz najsuša, najneprohodnija i najtvrđa polja uma, a samim time i psihe, kao dijalektičke sinteze uma i tijela.

Stoga ću još jednom zazvati palingenezu drevne grčke filozofijske mišljevine te natuknuti da u profilozofljenih drevnih (ali vazda nanovo aktualnih) Grka psiha predstavlja svojevrsne dveri između samosvjesnog sebstva i prirode (*φύσις*), između uma i prirodnog kauzaliteta, njihova psihičnost vodi k sunositosti, integrativnosti, ne k unutrašnjosti i čahurenju, kako je percipirana u novije vrijeme, naime kao unutrašnja ljudska prostornost. Grci su psihiu neminovno zahvaćali u apsolutu, panteistički, dok skolastika nemilosrdno privatizira dušu interpretirajući je kao osobni put k bogu kroz nišu „zatvora“ ovozemaljske tjelesnosti, dok pozitivizam suvremenosti psihiu nanovo apsolutizira, ali kroz nišu veriga parametrizacije – kroz statistički skup nesvjesnih bihevioralnih impulsa koje tubivistvujuća⁵³ odašilju te koji nas objedinjuju kao vrstu, ali koje ne liječe od kobi narcizma. U Grka je psiha na razmeđu some (*σῶμα*) i logosa (*λόγος*), bivstvuje pod paskom svjesnog odabira, na razmeđu uma i tijela, ona je integrativno-bioetički prožeta i svjesna. Psiha je spoj kretanja i omogućavatelj bivstvovanja s jedne strane nousa, a s druge patološkog, kauzalno determiniranog fizisa.

Narcizam je očita posljedica razdvajanja psihe bivstvujućih od cjeline kosmosa, od cjeline Svejednote, pri čemu je kod narcisa na djelu izopačena, iskrivljena mereologija, pri kojoj on sebe doživljava kao cjelinu, a ostale kao svoje podređene dijelove, nasuprot obzervaciji kozmosa kao cjeline svjetlosti, a nas samih kao atomarnih dijelova Svejednote, koji uzajamno integriraju otvarajući se u fichteanskom ethosu vazdašnjeg nadvladavanja postojećeg. Upravo su Grci bivali imuni na takav etos osjećajući bioetičku neraskidivost s prirodom, a Jung u *Dinamici nesvjesnog* tvrdi:

„Ako se postavimo na tle običnog opažanja i uzdržimo od isuviše širokih filozofskih razmatranja, onda ćemo učiniti najbolje moguće ako psihički proces jednostavno shvatimo kao životno zbivanje. Na taj način uski pojam psihičke energije proširujemo do daljeg pojma životne energije, koji takozvanu psihičku energiju supsumira kao specifikaciju. Time stičemo prednost na taj način, što smo u stanju da kvantitativne dosege pratimo i izvan uskih opsega psihičkog, sve do bioloških funkcija uopće, čime se udovoljava neosporno postojećoj i već od davnina diskutiranoj nedjeljivosti duše i tijela.“⁵⁴

⁵³ Heidegger i tu-bitak (Da-sein).

⁵⁴ Jung, K. G., *Dinamika nesvesnog*, Matica srpska, Novi sad, 1990, str. 86.

I pri navedenom se nazire semantika fenomena psihe u odnosu na fenomen života, a kroz dijalektiku uma i tijela.⁵⁵

U zaključku poglavlja usudio bih se metaforički kazati da je psiha svjetski um (nous) nastanjen u pojedinim bićima, evolucijski oformljen i nagonski klesan kroz prizmu tisućljetne društveno-političke lobotomije. Um koji pati, koji pada u neznanje i prostranstva suprotna Aletheji iz koje je Logosno potekao, i koji se pod još uvijek animalnim ethosom (s obzirom na to da još ne prođe dovoljno godina da napreduje do hipotetskog boga kojem stremi) bori s onim nesvjesnim, s ne-znanjem o sebi. Upravo moment nesvjesnog, pa i shizofrenije, ukazuje na prenegli skok iz prirodne kauzalnosti u obogotvorenu destruktivnu neman kakav je današnji antropos, i koji nikako ne uspijeva održavati ravnotežu između onog prirodnog i plastičnog, a što se manifestira raznim psihološkim slomovima čiji broj konstantno raste iz godine u godinu. Čovjekovo razjedinjavanje s prirodom uzima maha sve dalje i dalje, te on postaje potpuno narcistički usmjerena „beštija“ u kojoj je smješten idealan poligon za razvoj apsoluta negativiteta koji se hrani srdžbom i strahom kao paradigama, a koji otvara potenciju razvoja psihičke patnje, te udaljava od empatičnog međubičevnog odnošenja. Upravo pri slijepom egoizmu – narcizmu pronalazim degradaciju, verigizaciju ljudske potencije prostiranja domenama slobode, te on predstavlja meta-laboratorij za razvoj psihičkih patnji koje se nadalje transmudiraju u nemoral (ali koji, s druge strane, u dijalektičkom kopletu često i izvire iz njih) .

ZAKLJUČAK: INTEGRATIVNA BIOETIKA KAO METODOLOŠKI DAH ZA ANULIRANJE SEMANTIČKOG VAKUUMA

Kako posljednji navod ne bi ostao u sferi ezoteričnih pseudoznanstvenih domena, autistično razdijeljenih i nekoherentnih u odnosu na os života samog, uvodim predmetni i metodološki interijer integrativne bioetike, discipline koja putem, ponajprije interdisciplinarnosti i pluriperspektivnosti raskida navedeni moment. Integrativna bioetika, osim što predstavlja idealno „misaono tlo“ za nadilaženje aporija onečišćenja okoliša i ljudske psihe, tehnološke manije, diskriminacije svijtu vrsta itd., analogno predstavlja i dah koji pročišćuje naslovni terminološki i misaoni vakuum. Nauka integrativne bioetike dotičnost dostiže nadilaženjem jurisdikcije discipline u odnosu na pred-

⁵⁵ U kontekstu spoja psihe i života, nanovo se dotičem Kaluderovićeovog članka „Talesov vitalizam“, u kojemu, između ostalog stoji: „Aristotel je npr. vjerovao i da je nebo oduševljeno, tj. da ima život“ Kaluderović, Ž, Filozofska istraživanja 139, God. 35 (2015) Sv. 3 (471–482), str. 477. (Kaluderović)

met kritiziranja i promišljanja, što dovodi do anuliranja moralne i naučne relativnosti prilikom određivanja vrijednosti i uporabe pojedinih pojmova, a što nas, nadalje, približava svjetlosti Svejednote i Logosne čistine, a u kontekstu života i svih njegovih oblika i manifestacija, kao i njegove zaštite i odgovornosti spram nj.

Naglašavam da nepravilno i ovlaš korištenje pojmovlja, osim što stvara posve proizvoljne hijerarhije i kozmičke asimetrije, ukazuje i na moment logosne disleksije koji je toliko svojstven suvremenoj mišljevini. Navedena sintagma upućuje na posvemašnju devijaciju semantičkog prisutstva koje činidbena/govorbena jedinka projicira kroz zajednicu bivstvujućih. Logos je govor evolucije, jezik svejednote, komunikacija kojoj nisu potrebne riječi, slova i rečenice, dvotomni spisi – Logos je govor kozmosa samog, kozmosa koji misli sebe kroz sebe i po sebi, a s čime se kosi aktualna destrukcija koju antroposi projiciraju na n-razinah. Integrativna bioetiku se daje hipotetski promatrati kao instrument Logosa samog, Logosa što raskriva dijalektiku Svejednote i ukazuje na svetu mjeru⁵⁶ života i odgovornost spram nje.

Kao zaključak uvodim i analogiju između nepravilnog baratjanja termina prilikom govorenja i nepravilnog raspoređivanja psihičke energije u kontekstu nastanka aporija psiha, dakle patnji, poremećaja, srdžbi i strahova. Pri tom je na djelu nepravilno prianjanje uz istinu, a što pobuđuje ouroborosa⁵⁷ antialetheie koji onanističkim vazda-sebe-ističkim etosom zakriva zrake svjetlosti Svejednote, odnosno njezine istine i Logosa iste, usput nihilizirajući rad dopaminskih receptora i ravnotežu serotonina, ali i rasudnu moć pojedinog kognimatona. Upravo takvu nepravilnost, u moralnom i terminološkom pogledu sije suvremena znanstvenost koja služi kao potvrda mainstreamštini da opstoji bez kritičkog propitivanja, te da nametne dogmu relativnosti kao jedinu relevantnu.⁵⁸ Jezik je kuća bitka (Heidegger), jezik je prometejska vatra Logosa, a upadanjem u larpurlatizam prenošenja informacija bez oštrokretne semantičke telosnosti, taj plamen se pretvara u pepeo što ispunjava mozaik postojećeg svijeta i kao povijesnu prekretnicu donosi „završenog čovjeka“, potvrđujući paradoks humanizma kao opijuma za kreposne i relativnosti aletheie kao „svete vode“ kojom se blagosljiva mantra nekretanja.

⁵⁶ Vidi u ranije spomenutom spisu Željka Kaluđerovića *Dyke i dikaiosyne*.

⁵⁷ Ouroboros – mitološka zmija koja sama sebi grize rep, a simbolizira vječnost. Koristim je u kontekstu beskonačne vrtnje, beskrajne revolucije koja ne nosi potenciju izmjene već služi prividu kretanja, te koja označava permanentnu pasivnost, krajnju kategoriološku onaničnost i besplodnost.

⁵⁸ Navedenu dogmu nadvladava jedino „bog novac“ – svojevrsna psiha kvarne trgovinske Svejednote kojoj svjedočimo u aktualno doba, doba nemilosrdnog kapitalizma.

Također, smatram da su terminološka i znakovna relativnost nerazdvojive od relativnosti moralne prosudbe antropocentrizma, a koja nadalje dovodi do posvemašnje neodgovornosti spram okoliša, šuma, voda i zraka, manjina i sviju diskriminiranih bića i bivstvujućih, pri čemu se kroz suhoparnu izopačenu Svejednotu antroposu pričinja da je antropocentrizam kozmička svrha, da su milijuni godina evolucije bivali odvijani poradi njegove sebičnosti i narcizma, radi tupe destrukcije. Logosna disleksija ota nagoni da koljemo, gazimo, uništavamo sve pred sobom, da ne mislimo Svejednotu i zombistički odbijamo istinu integrativne bioetike. Ne, to nije problem morala, to je problem spoznaje, to je problem logosne disleksije i popratnih aporija psihe.

Stoga, nalažem da pravilno raščlanjujemo pojmovlje i vjerujemo u svjetlost života kao jedinu smjernicu, a za što nam kao idealni Logosni rječnik i pragmatični kompas može poslužiti nauka integrativne bioetike.

LITERATURA

- American Psychiatric Association, *DSM-V – Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, American Psychiatric Association, Washington 2013.
- Aristotel, *O duši*, Naprijed, Zagreb 1987.
- Čović, A., *Etika i bioetika*, Pergamena, Zagreb, 2004.
- Dennet, D.C., *Vrste umova – k razumijevanju svijesti*, In.Tri, Zagreb, 2017.
- Descartes, R., *Meditacije o prvoj filozofiji*, KruZak, Zagreb, 2015.
- Edinger, E. F., *The Psyche in Antiquity: Early Greek Philosophy: From Thales to Plotinus*, Innercity books, Toronto 1999.
- Eterović, I., *Kant i bioetika*, Pergamena, Zagreb, 2017.
- Hegel, G.W.F., *Fenomenologija duha*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2000.
- Diels, H., *Pred Sokratovci. Fragmenti*, Naprijed, Zagreb 1983.
- Heidegger, M., *Bitak i vrijeme*, Naprijed, Zagreb, 1985.
- Kaluđerović Ž., *Dike i dikaiosyne*, Magnasken, Skopje 2015.
- Kaluđerović, Ž., *Talesov vitalizam*, Filozofska istraživanja 139, God. 35 (2015) Sv. 3. (471–482).
- Kant, I., *Kritika čistog uma*, Dereta, Beograd, 2012.
- Kant, I., *Kritika praktičnog uma*, Naprijed, Zagreb, 1990.
- Jaspers, K., *Opća psihopatologija*, Matica hrvatska, Hrvatsko psihijatrijsko društvo, Klinika za psihijatriju „Vrapče“, Zagreb 2015.
- Jaspers, K., *Filozofska vjera*, Naklada Breza, Zagreb 2011.
- Jung, K. C., *Dinamika nesvesnog*, Matica srpska, Novi Sad 1990.
- Jurić, H., *Etika odgovornosti Hansa Jonasa*, Pergamena, Zagreb 2010.
- Jurić, H., „Uporišta za integrativnu bioetiku u djelu Van Rensselaera Pottera“, u: *Integrativna bioetika I izazovi suvremene civilizacije*, Vladimir Veljan (ur.), Bioetičko društvo u BiH, Sarajevo, 2007.
- Kangrga M., *Etika i sloboda*, Naprijed, Zagreb 1966.
- Mikecin I., *Heraklit*, Matica hrvatska, Zagreb 2013.

- Nietzsche, F., *Ljudsko odviše ljudsko, knjiga prva*, Demetra, Zagreb 2013.
- Paskal, *Misli*, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1980
- Pećnjak, D., *Uvod u filozofiju uma*, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2015
- Perušić, L., *Agon-kompleks*, Filozofska istraživanja, 35(3), (2015)415-433.
- Platon, *Fedon*, Naklada Jurčić, Zagreb 1996.
- Rinčić, I., Muzur, A., *Fritz Jahr i rođenje europske bioetike*, Pergamena, Zagreb 2012.
- Tokić, M., *Život, zdravlje i liječništvo u Platonovoj filozofiji*, Pergamena, Zagreb 2013.
- Voelke, A. J., *Filozofija kao liječenje duše*, Sandorf& Mizantrop, Zagreb 2017.
- Wittgenstein, L., *Tractatus Logico-Philosophicus*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1987.

LUKA JANEŠ

Centre for Integrative Bioethics, University of Zagreb, Croatia

SEMANTIC VACUUM OF NOTIONS – SPIRIT, SOUL, PSYCHE, MIND

Abstract: In the age of semantic vacuum, in which upon the social and scientific scene notions are being falsified on numerous levels of speech and discussion while arbitrarily violation of semantics is emerging as a paradigm, a demand for the purification of caused “terminological mash” imposes itself. In this paper I will focus on the quartet of notions– *spirit, soul, psyche, mind* – which, I claim, represent the carrying pillars of scientific, philosophical, and theological reflections, but also cause confusion and imprecision, and, despite the substantive foundation of their semantics, are being manipulated on n-levels. The emphasis will be on the phenomenon of psyche, for which I claim that it carries the tangential characteristics of the aforementioned quartet, more so, that it is best suited for removing the veil of arbitrariness and relativity of semantic communicative relation. Misunderstanding the psyche carries quite virulent consequences on many levels, such as scientific, cultural, and political, for the community of living beings. Through this paper I argued with a representative selection of thinkers from the tradition of thought orientation, and the emphasis is on the philosophy of mind, psychiatry, theology, and especially integrative bioethics as a methodological bridge (platform) for pragmatic purification of imposed vacuum.

Keywords: spirit, soul, psyche, mind, All-Ones, kognimaton, logos-dyslexia, integrative bioethics

Primljeno: 16.02.2018.

Prihvaćeno: 14.05.2018.

